

Araştırma Makalesi

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "Sosyal Ekonomi" Yaklaşımı: Kapitalist Sisteme Alternatif mi, Tamamlayıcı mı?

Toghrul Mammadov¹

1 İstanbul Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Doktora Öğrencisi, togrulmammadbayov7@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0006-4341-7115>

Öz: Bu akademik makalede, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) yaklaşımını kapitalist sistem bağlamında eleştirel bir şekilde incelemektedir. SSE'nin, kapitalizme temel bir alternatif gibi işlev gördüğü yoksa hayati bir tamamlayıcı mekanizma olarak mı konumlandığı tartışılmaktadır. ILO tanımları, ilkeleri, tarihsel angajmanı ve güncel akademik söylemlerden yararlanılarak, SSE'nin kendine özgü değer odaklı çerçevesi, kapitalizmin içsel özellikleri ve eleştirileri zemininde analiz edilmektedir. Makale, katılımcı ekonomi ve sosyal kapitalizm gibi modeller de dahil olmak üzere, genel olarak, SSE'nin dönüştürücü bir alternatif olarak teorik argümanlarını değerlendirirken, bunun yanı sıra aynı zamanda piyasa aksaklıklarını giderme, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme ve ek olarak, mevcut kapitalist yapılar içinde enformel ekonomileri formelleştirme gibi pratik rollerini de değerlendirmektedir. Nitekim, çalışma, SSE'nin çok yönlü rolüne dair incelikli bir anlayış için bu perspektifleri sentezleyerek değişim potansiyelini kabul ederken, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir küresel ekonomiye mevcut katkılarını da vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: ILO, Sosyal ekonomi, Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi, SSE.

The International Labour Organization's Approach to the "Social Economy": An Alternative or a Complement to the Capitalist System?

Abstract: This academic paper critically examines the International Labour Organization's (ILO) Social and Solidarity Economy (SSE) approach within the context of the capitalist system. It discusses whether SSE functions as a fundamental alternative to capitalism or is positioned as a vital complementary mechanism. Drawing on ILO definitions, principles, historical engagement, and current academic discourse, SSE's unique value-oriented framework is analyzed against the backdrop of capitalism's inherent characteristics and critiques. The paper evaluates SSE's theoretical arguments as a transformative alternative, including models such as participatory economy and social capitalism, while also considering its practical roles in addressing market failures, promoting sustainable development, and formalizing informal economies within existing capitalist structures. Indeed, the study synthesizes these perspectives for a nuanced understanding of SSE's multifaceted role, acknowledging its potential for change while highlighting its current contributions to a more inclusive and sustainable global economy.

Atıf: Mammadov, T. (2025). Uluslararası Çalışma Örgütü'nün "sosyal ekonomi" yaklaşımı: Kapitalist sisteme alternatif mi, tamamlayıcı mı?, Malumat Dergisi, 2, 1-11.

Geliş Tarihi: 23/06/2025

Kabul Tarihi: 15/12/2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY)
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: ILO, Social economy, Social and Solidarity Economy, SSE.

1. Giriş

Küreselleşme, doğası gereği çelişkili ve diyalektik bir süreç olup, bünyesinde yeni fırsatlarla birlikte ciddi riskleri de barındırmaktadır. Sosyo-kültürel gerilimlerin gölgesinde, insan ve toplum sistemlerine ilişkin küresel sorunlar giderek derinleşmektedir. Sosyal istikrarın sağlanması, kültürlerarası etkileşimin yönetilmesi ve bireyin modern yaşam koşullarına uyumu gibi meseleler bu çok katmanlı krizin merkezinde yer almaktadır. Özellikle toplumlararası ilişkilerle doğrudan bağlantılı olan temel insan haklarının korunması sorunu, farklı devlet yapıları ve sosyo-ekonomik sistemler arasındaki karmaşık etkileşimlerden beslenmektedir. Bu çerçevede devredilemez insan haklarının güvence altına alınması, uluslararası ilişkilerin yalnızca bir unsuru değil, aynı zamanda en hayati bileşenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Günümüz küresel ekonomik manzarası, kronikleşen gelir ve servet eşitsizlikleri, çevresel tahribat ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasıyla karakterize edilmektedir. Bu durum, hâkim ekonomik paradigmalardan eleştirel bir bakışla yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde özgün ve üçlü yapısıyla (devlet, işveren ve işçi temsilcileri) ayrıcalıklı bir konuma sahip olan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), uzun süredir savunduğu “sosyal adalet” ve “insana yakışır iş” kavramlarının hayata geçirilmesinde klasik ekonomik modellerin yetersiz kaldığını açık biçimde kabul etmektedir. Bu kabul, mevcut ekonomik düzenin sosyal boyutu ihmal eden yapısal sınırlarına işaret etmektedir.

Giderek daha belirgin hâle gelen küresel zorlukların—özellikle eşitsizlik, iklim krizi ve kayıt dışı istihdam gibi sorunların—yalnızca dışsal şokların sonucu olmadığı; aksine mevcut kapitalist sistemin içsel dinamiklerinden kaynaklandığı ya da bu dinamikler tarafından derinleştirildiği yönündeki değerlendirmeler güç kazanmaktadır. Bu yapısal tıkanıklık, Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) gibi alternatif ya da tamamlayıcı modellerin araştırılmasını acil bir ihtiyaç hâline getirmiştir. Kapitalist sistemin ürettiği sosyal ve çevresel tahribat karşısında SSE’nin yükselişi ve ILO’nun bu alanı kurumsal düzeyde desteklemesi, sistemik başarısızlıklara verilmiş stratejik bir yanıt olarak okunabilir. Bu bağlamda SSE’nin kapitalist sisteme radikal bir “alternatif” mi yoksa onu dönüştürmeyi hedefleyen bir “tamamlayıcı” mı olduğu sorusu, literatürdeki en güncel ve tartışmalı meselelerden biri hâline gelmiştir.

Literatürde sosyal ekonomi kavramına ilişkin farklı tanımlar bulunsa da, uluslararası düzeyde en referans alınan tanımlardan biri ILO tarafından yapılan Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi tanımıdır. ILO, SSE’yi toplumsal ve kamusal faydayı önceleyen; ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda faaliyet gösteren işletmeler, kuruluşlar ve diğer tüzel kişilikler bütünü olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, salt kâr maksimizasyonuna dayalı güdülerden belirgin bir kopuşu ifade etmekte; gönüllü iş birliği, karşılıklı dayanışma, demokratik yönetim ve sermaye üzerinde insanın ve toplumsal amacın önceliği gibi temel ilkelere vurgu yapmaktadır. Bu yönleriyle ILO’nun SSE tanımı, amaçları ve yönetim modeli itibarıyla geleneksel kapitalist işletmelerden açık biçimde ayrılmakta; SSE’nin operasyonel felsefesinin, tipik kâr odaklı işletme mantığından farklı bir zemine dayandığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, ILO’nun Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi yaklaşımının kapitalist sisteme dönüştürücü bir alternatif mi yoksa bu sistem içerisinde işlev gören hayati bir tamamlayıcı güç mü olduğunu eleştirel bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, SSE’nin kuramsal temelleri ve pratik uygulamaları, kapitalizmin temel özellikleri ve bu sisteme yöneltilen eleştirilerle karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kapitalizmin kavramsal çerçevesi ve eleştirel yaklaşımlar, ILO’nun SSE çerçevesi, SSE’nin alternatif olma iddiası, tamamlayıcı rolleri ve içsel sınırlılıkları tartışılacak; sentezleyici bir değerlendirme ve politika çıkarımlarıyla analiz tamamlanacaktır.

2. Kapitalist Sistemin Temel Özellikleri ve Eleştirileri

Modern politik teori, bu yönde dinamik ve çok katmanlı bir gelişim süreci içerisindedir. Çağdaş sosyo-kültürel sorunların sosyal adalet perspektifinden ele alınması ve bu bağlamda devlet faaliyetinin meşruiyetinin sorgulanması, bugün geline nokta, her ne kadar kuramsal olarak olgunlaşmış olsa da modern liberalizmin en güçlü yönlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Liberal düşünce içindeki belirli bir eğilim, iktidar ve otoritenin liberal devlet çerçevesinde nasıl meşrulaştırılabileceği sorusuna odaklanmasıyla dikkat çekmektedir.

Kapitalizmin Tanımı ve İşleyiş Mekanizmaları

Geleneksel olmayan bir liberal sosyal adalet teorisi geliştirmeyi amaçlayan düşünürler, “etik liberalizm” ilkelerine dayanan adalet modelinin, karşılık gelen “siyasal liberalizm” yaklaşımına kıyasla daha tarafsız bir zemine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Etik liberalizm çerçevesinde sosyal adalet anlayışı, belirli bir toplumda geçerli kabul edilen yaşam standartlarını paylaşmayan bireylerin dahi, toplumun diğer üyeleriyle barış içinde bir arada yaşayabileceği varsayımına dayanır. Bu yaklaşım, bireylerin kendi tercih ettikleri yaşam biçimlerini başkalarına zorla dayatma hakkına sahip olmadıkları gibi, başkalarının yaşam tercihlerine de müdahale edemeyeceklerini kabul eder. Böylece her bireyin, yaşam kalitesine ilişkin kendi değer ve kavrayışlarına bağlı kalma özgürlüğü güvence altına alınmış olur.

Etik liberalizm perspektifinden geliştirilen sosyal adalet anlayışı, bireyin kendi yaşamının gerçek değerlerini değerlendirmede nihai hakem olduğu düşüncesine dayanır. Bu yaklaşım, bireysel tercihleri ve değer yönelimlerini belirleyen ahlaki özerkliği merkeze alır. Bu yönüyle etik liberalizm, iktidar kurumlarını merkezine alan makro politik yaklaşımlardan ziyade, odağını bireye yerleştiren mikro politik bir kavramsallaştırma sunmaktadır.

Modern kapitalist sistemler ise temel olarak, mal ve hizmetlerin üretimi ile fiyatlandırılmasının ve bireylerin gelir düzeylerinin büyük ölçüde piyasa güçleri tarafından belirlendiği, merkezi planlamadan ziyade piyasa mekanizmasına dayalı bir ekonomik yapı ile tanımlanmaktadır. Bu sistemde ekonomik faaliyetler, özel işletmeler ve bireyler arasındaki etkileşimler yoluyla şekillenmektedir. Kapitalizmin ayırt edici özelliklerinden biri, birikmiş sermayenin üretken kapasiteyi artırmak amacıyla kullanılmasıdır. Sermaye birikimi, piramitler ya da katedraller gibi ekonomik açıdan verimsiz yatırımlara yönelmek yerine, üretkenliği ve ekonomik büyümeyi destekleyen alanlara kanallandırılmaktadır. Bu yönüyle kapitalist sistem, kâr güdüsü ve sermaye birikimini ekonomik faaliyetin temel itici güçleri olarak konumlandırmakta; kaynak tahsisini ve ekonomik çıktının dağılımında piyasa sinyalleri ile rekabetin merkezi rolünü vurgulamaktadır.

Kapitalizme Yönelik Başlıca Eleştiriler: Eşitsizlik, Sömürü, İstikrarsızlık ve Çevresel Etkiler

Modern liberalizm, liberal düşüncenin küresel toplumlarda giderek artan kültürel ve kimlik çeşitliliğiyle ne ölçüde uyumlu olduğu sorusuna tatmin edici bir yanıt üretme çabası etrafında gelişmiştir. Liberalizmin sosyal adaleti sağlama sorumluluğuna ilişkin tartışmanın ilk boyutu, liberal politikanın temel hedeflerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda E. Gill, liberal politikanın odak noktasının belirli bir kültürel aidiyetin eleştirel temsili olmaktan çıkarılarak, bireyin özerkliğini en üst düzeyde ifade edebileceği seçim koşullarını mümkün kılan bir çerçeveye yönelmesi gerektiğini savunmaktadır. Gill’e göre kültürel çeşitlilik, kendi başına değil, bireylerin yaşamlarında özerkliklerini gerçekleştirebilmelerine hizmet ettiği ölçüde değer taşımaktadır. Bu yaklaşımda azınlıkların özel hak talepleri, belirli bir kolektif kimliğin korunmasından ziyade, bireyin kendi yaşam tercihlerini özgürce belirleyebilme hakkının bir uzantısı olarak yorumlanmaktadır. Dolayısıyla belirleyici olan, belirli bir kültürün kendisi değil, bireysel özerkliğin korunmasıdır. Bu perspektif, “bir kültüre ait olmanın, bireysel eylem çeşitliliği için bir ön koşul oluşturduğu, ancak bu aidiyetin nihayetinde bireysel özerkliğin bir ifade biçimi olduğu” tezinde somutlaşmaktadır.

Sosyal adalet ilkesinin kültürel ve ulusal azınlıklar açısından ne anlama geldiği ve bu grupların liberal adalet anlayışından ne tür beklentiler geliştirebileceği sorusunun ikinci boyutu ise, M. Deveau’nun çalışmasında ele alınmaktadır. İlk yaklaşım liberalizmin farklı kültürel talepleri uzlaştırma kapasitesine odaklanırken, Deveau’nun yaklaşımı bu taleplerin doğasını ve liberal sosyal adalet çerçevesinde ne ölçüde karşılanabileceğini sorgulamaktadır. Deveau, bireysel özerkliği liberalizmin temel taşı olarak kabul etmeye devam etmekle birlikte, kültürel aidiyet ile bireysel özerklik arasındaki ilişkinin her zaman uyumlu olmadığını vurgulamaktadır. Ona göre belirli bir kültüre ait olmanın bazı yönleri, bireysel özerkliği her zaman güçlendirmede olduğu gibi, kimi durumlarda onunla çelişebilmektedir. Bu nedenle, bireyin özerkliğini merkeze alan liberal yaklaşımın, desteklemeyi amaçladığı sosyo-politik grupların konumları tarafından sınırlandırılabilirliği uyarısında bulunmaktadır.

Liberal sosyal adaletin bu farklı yorumları, bir yandan modern liberal düşüncenin gelişimi açısından umut verici açılımlar sunarken, diğer yandan liberal siyasetin yapıcı potansiyelini ve kültürel çoğulculuk bağlamında sosyal adaletin sağlanabilirliğini sorgulayan eleştirel bir zemin oluşturmaktadır. Liberal paradigma içerisinde modern toplumlarda kültürel kimliklerin çoğulluğu

fikri, çokuluslu demokrasi kavramı çerçevesinde kuramsallaştırılmıştır. Bu bağlamda Charles Taylor, liberal demokratik sistemlerin vatandaşların kültürel kimlikleri bakımından giderek daha heterojen hâle geldiğini ve bu nedenle bu sistemlerin meşruiyetinin belirli bir toplumsal birlik ve dayanışma düzeyinin korunmasına bağlı olduğunu ileri sürmektedir.

Öte yandan kapitalizme yönelik eleştiriler, sistemin belirli sonuçlarına dair sınırlı itirazlardan, onun bütünsel olarak reddine kadar uzanan geniş bir yelpazede şekillenmiştir. Anarşist, sosyalist ve Marksist yaklaşımlar başta olmak üzere çeşitli düşünce gelenekleri, kapitalizmin yapısal olarak sömürüye dayandığını, bireyleri yabancılaştırdığını, ekonomik ve toplumsal istikrarsızlıklar ürettiğini ve derin eşitsizliklere yol açtığını savunmaktadır. Tarihsel olarak uzun çalışma saatleri, çocuk işçiliği ve “ücretli kölelik” olguları, emek ile sermaye arasındaki güç dengesizliğinin somut göstergeleri olarak değerlendirilmiştir. Engels’in erken sanayileşme döneminde Avrupa’daki çalışma koşullarına yönelik eleştirileri, kapitalist üretim ilişkilerinin insan onuruyla bağdaşmayan yönlerini gözler önüne sermektedir. Buna ek olarak, kapitalizmin insanı metalaştırdığı, demokratik süreçleri zayıflattığı, insan haklarını ve ulusal egemenliği aşındırdığı ve emperyalist eğilimleri beslediği yönündeki eleştiriler de literatürde geniş yer bulmaktadır. Çevresel açıdan bakıldığında ise, sistemin doğal kaynakların kontrolsüz tüketimini teşvik ettiği, iklim krizini derinleştirdiği ve ekolojik dengeleri tehdit ettiği ileri sürülmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü verileri, bu eleştirilerin güncel ampirik karşılıklarını ortaya koymaktadır. 1980’li yıllardan bu yana küresel gayrisafi yurt içi hasıladaki emeğin payı uzun dönemli bir düşüş eğilimi sergilemiş; 2019 sonrasında bu gerileme daha da belirginleşmiştir. Buna paralel olarak sermayenin payındaki artış, küresel servet eşitsizliğinin derinleştiğine işaret etmektedir. Ayrıca dünya genelindeki işçilerin yaklaşık yüzde altmışının hâlen enformel istihdam koşulları altında çalışıyor olması, güvencesizliğin küresel ölçekte yaygınlığını ortaya koymaktadır. Reel ücretlerin 2022 yılında uzun bir aradan sonra ilk kez düşüş göstermesi ise, özellikle gelişmiş kapitalist ekonomilerde yaşam standartlarının gerilediğini göstermektedir.

Bu yapısal eşitsizlikler, güvencesizlik biçimleri ve çevresel tahribat, Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi’nin insan ve gezegen odaklı yaklaşımını öne çıkaran güçlü bir boşluk yaratmaktadır. Bu çerçevede SSE, yalnızca kapitalist sistem içi bir düzeltme mekanizması olarak değil, aynı zamanda bu sisteme alternatif bir sosyo-ekonomik model olarak konumlanmaktadır. Kapitalizmin sermaye lehine işleyen güç ilişkilerine karşılık, SSE’nin demokratik yönetişimi, emek odaklı yaklaşımı ve toplumsal faydayı merkeze alan değer seti, doğrudan bir karşı denge mekanizması sunmaktadır. Emeğin küresel ekonomideki payının azalması ve reel ücretlerdeki gerileme gibi göstergeler, mevcut ekonomik yapının yarattığı güç dengesizliklerini görünür kılarken; SSE, katılımcı, adil ve dayanışmacı ilkeleriyle bu dengesizliklere karşı kurumsal ve etik bir alternatif geliştirme potansiyeline sahiptir.

3. ILO’nun Sosyal Ekonomi (SSE) Tanımı, İlkeleri ve Tarihsel Gelişimi

Uluslararası düzeyde kabul gören Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) tanımında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), SSE’yi toplumsal ya da kamusal yararı gözetmek amacıyla ekonomik, sosyal ve çevresel faaliyetlerde bulunan işletmeler, kuruluşlar ve diğer tüzel kişilikler bütünü olarak ele almaktadır (ILO, 2015). Bu geniş çerçeve; kooperatifler, karşılıklı yardım sandıkları, dernekler (hayır kurumları dâhil), vakıflar ve sosyal girişimler gibi hem geleneksel hem de yeni nesil örgütsel yapıları kapsamaktadır. Söz konusu kuruluşlar, üyelerinin ya da daha geniş anlamda toplumun yararına mal ve hizmet üretmeyi hedeflemekte; uzun vadeli sürdürülebilirliği önceleyerek enformel ekonomiden formel ekonomiye geçişi destekleyen bir işlev üstlenmektedir.

SSE bünyesinde yer alan örgütsel yapıların çeşitliliği, bu yaklaşımın yalnızca belirli sektörlerle sınırlı olmayan; farklı toplumsal ve ekonomik ihtiyaçlara uyum sağlayabilen esnek bir model sunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle SSE, marjinal ya da niş bir girişim alanı olmaktan ziyade, ölçeklenebilir ve sistemik bir sosyo-ekonomik alternatif olarak konumlanmaktadır. Farklı bağlamlara uyarlanabilir yapısı, SSE’nin yerel düzeyden küresel ölçeğe uzanan geniş bir etki alanı yaratmasına imkân tanımaktadır.

SSE kuruluşlarının faaliyetleri, gönüllü iş birliği, karşılıklı dayanışma, demokratik ve katılımcı yönetim, özerklik ve sermaye üzerinde insan önceliği gibi temel ilkelere dayanmaktadır (ILO, 2022). Bu çerçevede insan ve gezegene özen, eşitlik, adalet, şeffaflık, hesap verebilirlik ve insana yakışır işlerin teşviki temel değerler arasında yer almaktadır. Elde edilen kârların önemli bir bölümünün toplumsal amaçlar doğrultusunda yeniden yatırıma yönlendirilmesi, SSE’yi hiyerarşik ve kâr maksimizasyonu odaklı kapitalist işletme modellerinden belirgin biçimde ayırmaktadır (ILO,

2023a). Bu yaklaşım, yalnızca üretilen çıktıya değil, üretim sürecinin nasıl gerçekleştiğine ve kimin yararına hizmet ettiğine odaklanarak ekonomik sistemin işleyişine ilişkin daha kapsayıcı ve dönüştürücü bir perspektif sunmaktadır.

ILO'nun sosyal ekonomiyle olan ilişkisi tarihsel olarak oldukça köklüdür. Örgütün kuruluşundan yalnızca bir yıl sonra, 1920'de Kooperatifler Birimi'nin oluşturulmasıyla bu angajman kurumsal bir nitelik kazanmıştır (ILO, 2023b). ILO Anayasası'nın 12. maddesi, örgütün işverenler, işçiler, kooperatifler ve sivil toplum kuruluşlarıyla istişare içinde çalışabileceğini açıkça düzenlemektedir. Ayrıca Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ile 1919 yılında kurulan resmi iş birliği, bu alandaki erken ve süreklilik arz eden etkileşimi ortaya koymaktadır.

ILO'nun 2008 tarihli Sosyal Adalet ve Adil Küreselleşme Bildirgesi ile 2019 tarihli İşin Geleceği için Yüzüncü Yıl Bildirgesi, SSE'nin sürdürülebilir kalkınma, istihdam yaratma ve insana yakışır iş hedeflerine katkısını açık biçimde tanımaktadır (ILO, 2021). COVID-19 sonrası döneme ilişkin geliştirilen insan merkezli iyileşme çağrısı da, SSE'nin kriz sonrası ekonomik toparlanmada oynayabileceği stratejik role dikkat çekmektedir. Haziran 2022'de Uluslararası Çalışma Konferansı'nda kabul edilen karar ve sonuçlar, SSE'nin sürdürülebilir kalkınma ve insana yakışır iş hedeflerine ulaşmadaki rolünü resmi olarak teyit etmiş; bunu takiben Kasım 2022'de ILO Yönetim Kurulu tarafından yedi yıllık küresel bir strateji ve eylem planı onaylanmıştır (ILO, 2023b).

Bu çerçevede ILO Tavsiye Kararı No. 204 (2015) özel bir önem taşımaktadır. Söz konusu tavsiye kararı, kooperatifler ve SSE kuruluşlarını enformel ekonomiden formel ekonomiye geçişte etkili araçlar olarak tanımlamakta; bu süreçte temel hakların korunması, ekonomik katılımın artırılması ve girişimciliğin desteklenmesi yönünde yol gösterici ilkeler sunmaktadır (ILO, 2015).

ILO'nun SSE ile olan uzun vadeli ve giderek derinleşen angajmanı, çeşitli resmi belgeler ve stratejik çerçeveler aracılığıyla kurumsallaşmış; SSE'nin yalnızca yerel ya da çevresel bir yaklaşım değil, küresel ölçekte sosyal adalet ve insana yakışır iş vizyonunun temel bileşenlerinden biri olarak kabul edildiğini ortaya koymuştur. Bu yaklaşım, özellikle geleneksel piyasa mekanizmalarının yetersiz kaldığı alanlarda kritik bir rol üstlenmektedir. ILO'nun tarihsel çizgisi, SSE'yi kapitalist sistemin tek başına çözemediği yapısal sorunlara yönelik sürdürülebilir ve bütüncül bir yanıt olarak değerlendirdiğini açık biçimde göstermektedir.

Tablo 1: ILO Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi - Temel İlkeler ve Özellikler

Kriter	Açıklama
Kapsam	İşletmeler, kuruluşlar ve diğer tüzel kişilikler.
Ana Türler	Kooperatifler, Karşılıklı Yardım Sandıkları, Dernekler (hayır kurumları dahil), Vakıflar, Sosyal Girişimler.
Temel Amaç	Kolektif ve/veya genel çıkarı gözetmek; kârın üzerinde sosyal ve/veya çevresel amaç.
Yönetişim	Gönüllü işbirliği, karşılıklı yardım, demokratik ve/veya katılımcı yönetim, özerklik, bağımsızlık.
Kâr Dağıtımı	Artı değerlerin/kârların ve varlıkların dağıtımında/kullanımında insan ve sosyal amacın sermayeye önceliği; kârların çoğu toplumsal hedefler için yeniden yatırılır.
Değerler	İnsan ve gezegen için özen, eşitlik, adalet, karşılıklı bağımlılık, özyönetim, şeffaflık, hesap verebilirlik, insana yakışır iş, onurlu geçim kaynakları.

Kriter	Açıklama
Operasyon Alanı	Ekonominin tüm sektörleri.
Hedef	Uzun vadeli yaşayabilirlik ve sürdürülebilirlik; enformel ekonomiden formel ekonomiye geçiş.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

4. Sosyal Ekonominin Kapitalist Sisteme Alternatif Olarak Potansiyeli

Akademik literatürde kapitalizme yönelik temel teorik alternatifler arasında Robin Hahnel'in "katılımcı ekonomi" modeli ile Erik Olin Wright'ın "gerçek ütöpik sosyalizm" yaklaşımı öne çıkmaktadır. Bu modeller, ekonomik demokrasi, adalet ve insani dayanışma ilkelerine dayalı bir "demokratik ekonomi" inşa etmeyi amaçlamaktadır. Katılımcı ekonomi yaklaşımı, kapitalizmin temel kurumsal sütunları olan piyasa mekanizmaları, özel mülkiyet ve hiyerarşik iş bölümünü reddederek; katılımcı planlama, işçi denetimi ve eşitlikçi iş bölümü gibi ilkeleri savunmaktadır. Bu çerçevede işçi ve tüketici konseylerinin özyönetimi, yetkinlik ve çabaya dayalı ücretlendirme mekanizmaları temel araçlar olarak önerilmektedir.

Kapitalizme alternatif bu teorik çerçeveler, özellikle katılımcı ekonomi yaklaşımı, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) anlayışıyla demokratik kontrol, emek güçlendirme ve toplumsal amaçların öncelenmesi gibi temel değerler açısından önemli ölçüde örtüşmektedir. Bu normatif yakınlık, SSE'nin anti-kapitalist ideallerin pratikteki bir "gerçek ütöpik" tezahürü olarak değerlendirilebileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda SSE, yalnızca sınırlı reformlara odaklanan bir yaklaşım olmaktan ziyade, sistemik dönüşümü hedefleyen tutarlı bir felsefi çerçevenin kurumsal karşılığı olarak konumlanmaktadır.

Buna karşılık "sosyal kapitalizm" yaklaşımı, emeğin gelir içindeki payındaki uzun dönemli düşüşü tersine çevirmeyi ve sermaye ile emek arasındaki yapısal güç dengesizliklerini gidermeyi amaçlayan, kapsayıcı ve sürdürülebilir büyümeye dayalı "yenilenmiş bir sosyal demokrasi" modeli olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu yaklaşım, özel mülkiyet ve piyasa mekanizmaları gibi kapitalist kurumların varlığını sürdürmesini kabul etmekle birlikte, devlet müdahalesi aracılığıyla bu kurumların sosyal hedeflere yönlendirilmesini öngörmektedir. İş hukuku reformları ve mevcut düzenlemelerin emek lehine etkin yorumlanması yoluyla işçilerin pazarlık gücünün artırılması, bu modelin temel politika araçları arasında yer almaktadır. Adam Smith'in "ahlaki duygular" kavramından ilham alan bu yaklaşım, bireysel çıkar arayışını toplumsal sorumluluk ve başkalarının haklarına saygı ilkeleriyle sınırlandırmayı hedeflemektedir.

Sosyal kapitalizm, kapitalist üretim ilişkilerini bütünüyle dönüştürmekten ziyade, onları sosyal yapıya daha güçlü biçimde entegre etmeyi amaçlarken; ILO'nun SSE yaklaşımı, özellikle kooperatifler gibi mülkiyet ve yönetim biçimlerinde daha köklü dönüşümler önermektedir. Bu durum, SSE'nin sosyal kapitalizme kıyasla daha radikal bir alternatif sunduğunu ya da en azından daha eşitlikçi bir ekonomik düzen için farklı ve derinlikli bir yol önerdiğini ortaya koymaktadır. Sosyal kapitalizm mevcut kurumsal yapıları devlet müdahalesiyle iyileştirmeye odaklanırken, SSE'nin gönüllü iş birliği, demokratik yönetim ve sermaye üzerinde insanın ve toplumsal amacın önceliği gibi ilkeleri, kolektif mülkiyet biçimlerini ve kâr amacı gütmeyen örgütsel yapıları içermektedir. Bu yapısal farklılık, SSE'nin yüzeysel düzenlemelerin ötesine geçerek daha derin bir sistemik dönüşüm potansiyeli taşıdığını göstermektedir.

SSE'nin insan yaşamını, özgürlüğü, demokrasiyi, çevresel uyumu ve fırsat eşitliğini merkeze alan değer odaklı yaklaşımı, onu çağdaş ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara karşı stratejik bir araç hâline getirmektedir. Bu yaklaşım, temel insani değerlerin korunmasını toplumsal evrimle uyumlu üretken güçlerin gelişimiyle birlikte ele almakta; böylece daha insancıl, emek haklarını gözetken ve çevresel dönüşümle sosyal adaleti birlikte hedefleyen alternatif bir kalkınma yolu sunmaktadır.

Sosyal ve dayanışma ekonomisi uygulamaları hem ekonomik hem de toplumsal fayda üretme kapasitesini pratikte ortaya koymuş; özellikle kriz dönemlerinde devletlerin ve piyasa mekanizmalarının yetersiz kaldığı alanlarda istihdamı koruma ve artırma potansiyeli sergilemiştir.

SSE'nin sosyal ve çevresel hedefleri üretim ve yönetim süreçlerine içsel olarak entegre etmesi, eşitsizlik ve iklim krizi gibi yapısal sorunlara yönelik çözümleri dışsal müdahalelere ihtiyaç duymadan geliştirebilmesine olanak tanımaktadır. Bu değer temelli bütünlük, SSE'yi yalnızca bir kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımı olmaktan çıkararak, doğrudan dönüştürücü bir sosyo-ekonomik model niteliği kazandırmaktadır. Bu yönüyle SSE, tamamlayıcı bir mekanizmanın ötesine geçerek, kapitalist sistemin yarattığı yapısal sorunlara karşı güçlü bir dönüşüm potansiyeli sunmaktadır.

5. Sosyal Ekonominin Kapitalist Sisteme Tamamlayıcı Rolü

“Kapitalizm çeşitliliği” yaklaşımı, kurumların tekil varlıkları üzerinden değil, birlikte işleyişleri üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini savunmakta; belirli kurumsal yapıların bir arada bulunmasının birbirlerinin etkisini güçlendirerek kurumsal tamamlayıcılıklar yarattığını ileri sürmektedir (Hall & Soskice, 2001). Bu yaklaşım, ülkeleri firmaların piyasa temelli ya da stratejik koordinasyon biçimlerine olan bağımlılıklarına göre Liberal Piyasa Ekonomileri (LME'ler) ve Koordineli Piyasa Ekonomileri (CME'ler) olarak sınıflandırmaktadır. Her iki modelde de ekonomik aktörler arasındaki koordinasyon farklı kurumsal mekanizmalar aracılığıyla sağlanmaktadır.

Her ne kadar Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) bu kuramsal çerçevede doğrudan ele alınmasa da, SSE kuruluşlarının piyasa aksaklıklarını telafi eden ya da alternatif koordinasyon mekanizmaları sunan yapısı, kurumsal tamamlayıcılık ilkesiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Özellikle SSE'nin uzun vadeli taahhütlere ve sosyal uyuma verdiği önem, CME'lerde gözlenen stratejik koordinasyon biçimleriyle doğal bir sinerji yaratma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda SSE, mevcut kapitalist yapıların verimliliğini artıran veya sosyal sonuçlarını iyileştiren tamamlayıcı bir mekanizma olarak işlev görebilmektedir.

SSE, gönüllü iş birliği, demokratik yönetim ve kolektif çıkar ilkeleri doğrultusunda, yalnızca piyasa mekanizmalarına ya da merkezîyetçi devlet müdahalelerine dayanmayan alternatif koordinasyon ve kaynak tahsisi biçimleri sunmaktadır. Özellikle yetersiz hizmet alan bölgelerde uygun fiyatlı konut, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi temel kamusal hizmetlerin sağlanmasında piyasa mekanizmalarının başarısız olduğu durumlarda, SSE kuruluşları bu boşlukları doldurmaktadır. Bu yönüyle SSE, sistem karşıtı bir yapıdan ziyade, mevcut ekonomik sistemin sosyal açıdan bütünlüyci bir unsuru olarak değerlendirilebilir.

SSE kuruluşları, kamu ve özel sektör aktörleriyle çok boyutlu etkileşim ve iş birliği ilişkileri geliştirmektedir. Bu kuruluşlar sıklıkla sürdürülebilir kaynak yönetimi, atık azaltımı, karbon ayak izinin düşürülmesi, yenilenebilir enerji ve agroekoloji gibi alanlarda faaliyet göstermekte; ayrıca biyoçeşitlilik temelli ticaret (biotrade) girişimleri aracılığıyla doğa koruma ile kalkınma hedeflerini bütünleştirmeye yönelik uygulamalara öncülük etmektedir (ILO, 2022). Brezilya, Kolombiya, Kenya ve Güney Afrika gibi ülkelerde yürütülen saha çalışmaları, SSE ile sendikalar arasında geliştirilen ortaklıkların enformel ekonomi işçilerine destek sağlamada etkili olduğunu göstermektedir (ILO, 2023). Bu tür iş birlikleri, SSE'nin geleneksel ekonomik aktörlerle birlikte çalışabilme kapasitesini ve ekonomi içinde bağımsız bir alan olmaktan ziyade yerleşik bir bileşen hâline geldiğini ortaya koymaktadır.

Bu entegrasyon düzeyi, SSE'nin yalnızca alternatif bir model olmadığını; aynı zamanda ana akım ekonomik yapıların etkinliğini artıran ve sosyal sorumluluk alanındaki eksiklikleri gideren işlevsel bir unsur olduğunu göstermektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 18 Nisan 2023 tarihli 77/281 sayılı kararı, SSE'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşma ve bu hedeflerin yerelleştirilmesi sürecinde oynayabileceği rolü resmen kabul etmiştir (UNGA, 2023). Bu karar, SSE'nin yoksulluğun azaltılması, sosyal kapsayıcılık ve dönüşüm süreçlerine katkılarını tanımaktadır. SSE özellikle SDG 2 (açlığa son), SDG 3 (sağlıklı ve kaliteli yaşam), SDG 9 (sanayi, inovasyon ve altyapı) ve SDG 11 (sürdürülebilir şehirler ve topluluklar) ile doğrudan uyumludur. Kadınların aktif katılımını teşvik eden yapısı sayesinde toplumsal cinsiyet eşitliği (SDG 5) üzerinde de güçlü bir etki yaratmaktadır (ILO, 2022).

Ayrıca kültürel çeşitliliğin korunması, teknolojinin yerel ihtiyaçlara uyarlanması, uygun fiyatlı konut ve kamu hizmetleri aracılığıyla kapsayıcı şehirlerin oluşturulması gibi katkılar sunmaktadır. Yaşam boyu öğrenmenin teşviki, sosyal uyumun güçlendirilmesi, adil ücretlendirme ve insana yakışır işlerin desteklenmesi SSE'nin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte küçük girişimlerin ve yerel ekonomilerin desteklenmesi yoluyla mikro düzeyde kalkınmaya da katkı sağlamaktadır.

SSE'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne yönelik bu çok yönlü ve bütüncül katkısı, onu yalnızca tamamlayıcı bir aktör olmaktan çıkararak, küresel sürdürülebilirlik çerçevesinde uygulamaya dönük öncü bir mekanizma hâline getirmektedir. Geleneksel piyasa mekanizmalarının yetersiz kaldığı alanlarda somut ve yerel çözümler sunabilme kapasitesi, SSE'yi kalkınma stratejilerinin sahadaki uygulanabilir araçlarından biri olarak öne çıkarmaktadır.

Tablo 2: Sosyal ve Dayanışma Ekonomisinin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG'ler) Katkıları

SDG Numarası ve Adı	SSE'nin Katkıları
SDG 1: Yoksulluğa Son	Yoksulluğu ortadan kaldırma, sosyal dönüşümü katalize etme, sosyal kapsayıcılığı sağlama.
SDG 2: Açlığa Son	Tarım/gıda üretiminde faaliyet gösterme, erişim/uygun fiyatlılık odaklı olma, açlığı/yetersiz beslenmeyi azaltma, gıda egemenliğini artırma.
SDG 3: Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam	Sağlık hizmetlerinde faaliyet gösterme, erişim/uygun fiyatlılık odaklı olma.
SDG 5: Cinsiyet Eşitliği	Kadınların aktif katılımı sayesinde kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi güçlenmesi üzerinde önemli etki.
SDG 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Kapsayıcı/sürdürülebilir istihdam yaratma, insana yakışır çalışma koşulları, adil ücretler, işçi hakları önceliği; girişimciliği, küçük işletmeleri teşvik etme; enformel ekonomiden formel ekonomiye geçişi destekleme.
SDG 9: Sanayi, İnovasyon ve Altyapı	Yenilikçi uygulamalarla yerel ihtiyaçlara göre teknolojik çözümler geliştirme, kapsayıcı/sürdürülebilir sanayileşmeyi teşvik etme.
SDG 10: Eşitsizliklerin Azaltılması	Demokrasi, dayanışma, sosyal uyum etrafında şekillenen değerler ve ilkeler, eşitsizlikleri azaltmada önemli potansiyele sahip.
SDG 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Topluluk odaklı planlama, uygun fiyatlı konut, kamu hizmetleri, sürdürülebilir ulaşım aracılığıyla kapsayıcı şehirler yaratma; kültürel koruma/çeşitliliği destekleme.
SDG 12: Sorumlu Tüketim ve Üretim	Yerelleşmiş üretim, değişim ve tüketim döngüleri, sürdürülebilir üretim ve tüketime yol açma.
SDG 13: İklim Eylemi	Sürdürülebilir kaynak yönetimi, atık azaltma/yeniden kullanım, karbon ayak izini düşürme, yenilenebilir enerji, agroekoloji, koruma çabalarında yer alma.

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2015 tarihli 204 sayılı Tavsiye Kararı (R204), kooperatifleri ve Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) kuruluşlarını, enformel ekonomiden formel ekonomiye geçişi kolaylaştıran araçlar olarak açık biçimde tanımlamaktadır (ILO, 2015). Bu vurgu, küresel ölçekte yaklaşık yüzde 60'a ulaşan enformel istihdam oranının yarattığı yapısal sorunlar dikkate alındığında özellikle kritik bir önem taşımaktadır (ILO, 2024). Enformel istihdamın yaygınlığı, işçi haklarının korunması, sosyal güvenliğe erişim ve insana yakışır çalışma koşullarının sağlanması açısından ciddi açıklar doğurmaktadır.

Enformel ekonomi, işçilerin sosyal güvenlik sistemlerine, finansal hizmetlere ve resmî iş ağı yapılarına erişimini sınırlandırarak çok boyutlu dışlanma biçimlerine yol açmaktadır (ILO, 2022). R204, yalnızca formel ekonomide yeni ve insana yakışır işlerin yaratılmasını değil, aynı zamanda mevcut formel işlerin enformelleşmesinin önlenmesini ve sosyal koruma kapsamının genişletilmesini de hedeflemektedir. Bu çerçevede SSE kuruluşları, geçim kaynaklarının istikrara kavuşturulması, sosyal koruma mekanizmalarına erişimin artırılması, istihdamın güçlendirilmesi ve finansal kaynaklara erişimin kolaylaştırılması gibi alanlarda belirleyici bir rol üstlenmektedir.

SSE'nin bu süreçte üstlendiği işlev, onu yalnızca kapitalizme alternatif bir ekonomik model olarak değil, aynı zamanda mevcut sistemin en temel yapısal başarısızlıklarından biri olan yaygın enformel istihdamın etkilerini azaltmaya yönelik stratejik bir tamamlayıcı olarak konumlandırmaktadır. Enformel ekonominin yarattığı hak kayıpları, düşük ücretler ve güvencesizlik gibi sorunlar karşısında SSE uygulamaları, sistem düzeyinde radikal bir dönüşüm yaratmaktan ziyade, dengeleyici ve onarıcı bir işlev görmektedir.

Bu bağlamda ILO'nun 2015 tarihli ve 204 sayılı "Kayıt Dışı Ekonomiden Kayıtlı Ekonomiye Geçiş Tavsiye Kararı" kapsamında Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi'ni kayıt dışılığın azaltılmasında stratejik bir araç olarak konumlandırması, SSE'nin mevcut işgücü piyasalarının kapsayıcılığını artıran ve sosyal adalet açıklarını telafi eden yapısal bir tamamlayıcı niteliğe sahip olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

6. Sosyal Ekonominin Sınırlılıkları ve Karşılaşılan Zorluklar

Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE) kuruluşları uzun vadeli sürdürülebilirliği hedeflemelerine rağmen, sosyal misyon ile ekonomik gerçeklik ve piyasa rekabeti arasındaki ilişkinin doğası önemli tartışmalara konu olmaktadır (OECD, 2023). Mevcut araştırmalar, sosyal hedeflerle rekabetçi piyasa koşulları arasında potansiyel bir uyumsuzluk alanına işaret etmekte; özellikle kooperatiflerin geçici bir "basamak" işlevi görmesi, ürün ve faaliyet çeşitliliğinin yönetilememesi ve kurumsal ağların zayıflığı gibi yapısal sorunlar ön plana çıkmaktadır (OECD, 2023). Buna ek olarak, uluslararası ölçekte ölçeklenme ve genişleme çabalarının, yeterli kurumsal çerçeve ve politika desteği bulunmadığında sınırlı kaldığı görülmektedir.

SSE'nin sosyal hedefler ile piyasa mantığı arasında sıkışmışlığı, ekonomik sürdürülebilirliği tehdit eden temel bir gerilim alanı oluşturmaktadır. Değer odaklı yaklaşım, uygun koşullar altında rekabet avantajı yaratma potansiyeline sahipken, yeterli sistemsel destekten yoksun kaldığında bir kırılganlık unsuruna dönüşebilmektedir. Bu durum, SSE'nin dönüştürücü kapasitesinin yalnızca kendi iç örgütsel dinamiklerine değil, aynı zamanda içinde faaliyet gösterdiği politika ortamının ve kurumsal çerçevenin niteliğine de güçlü biçimde bağlı olduğunu göstermektedir (Biersteker, 1998; Standing, 2008; Baccaro & Mele, 2012).

Bu çerçevede SSE'nin gelişimi ve yaygınlaşması, büyük ölçüde onun işleyiş mantığını ve toplumsal katma değerini tanıyan destekleyici kamu politikalarına ve hukuki düzenlemelere bağlıdır (OECD, 2023). Ölçeklenebilirlik, uluslararası iş birliği, ölçülebilir sosyal etki yaratımı ve görünürlük gibi hedeflerin hayata geçirilebilmesi için açık tanımların yapılması ve uygun yasal altyapının oluşturulması kritik önem taşımaktadır. OECD, özellikle "elverişli ortam" kavramı üzerinden hukuki netlik, etki ölçümü kapasitesi ve yatırım çekiciliği gibi unsurların altını çizmektedir.

Bu bağlamda devletin aktif desteği ve düzenleyici rolü, SSE'nin potansiyelinin tam anlamıyla ortaya çıkabilmesi açısından hayati bir unsur hâline gelmektedir. Bu durum, SSE'nin tamamen özerk ve sistemden bağımsız bir "alternatif" olarak değil; mevcut kapitalist yapılar içinde işleyen, onların sosyal ve kurumsal açıdan eksik kaldığı alanları tamamlayan bir yapı olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir (Weiss, 2011; Boockmann, 2001; Alston, 2005).

SSE'nin sosyal ve ekonomik etkilerinin somut biçimde değerlendirilebilmesi ise, sistematik veri toplama süreçlerinin ve güvenilir etki ölçüm metodolojilerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Günümüzde ülkeler arasında sosyal ekonomi verilerinin kapsamı ve niteliği bakımından ciddi

farklılıklar bulunmakta; bu durum SSE'nin sürdürülebilir kalkınmaya olan katkısının ölçülmesini zorlaştırmakta ve politika yapıcılar nezdinde sunulan değer önerisini zayıflatmaktadır (OECD, 2023).

Sosyal etkinin parasal karşılıklarla ifade edilmesi, yatırımcılar açısından güvenilirlik oluşturulması ve şeffaflığın sağlanması amacıyla kullanılabilecek standartlaştırılmış araçlara ve metodolojilere duyulan ihtiyaç, bu alanın gelişimini sınırlayan temel sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır (UNRISD, 2021). Bu eksiklikler, SSE'nin daha fazla finansal ve kurumsal kaynak çekmesini, politik desteğin kalıcı hâle gelmesini ve stratejik ölçekte büyümesini engelleyen somut yapısal kısıtlar yaratmaktadır.

7. Sonuç ve Değerlendirme: Alternatif mi, Tamamlayıcı mı?

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) çerçevesinde tanımlanan Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi (SSE), ekonomik organizasyona getirdiği çok katmanlı bakış açısı nedeniyle literatürde ikili bir konumda değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın bulguları, SSE'nin bir yandan kapitalist sistemin yarattığı sosyal ve kurumsal tahribatı onaran bir "tamamlayıcı", diğer yandan ise üretim ilişkilerini dönüştürme potansiyeli taşıyan bir "alternatif" olarak okunabileceğini ortaya koymaktadır.

Teorik düzlemde SSE; demokratik yönetim ilkeleri, sermaye yerine insanı önceleyen kurumsal yapısı ve kolektif çıkar odaklılığı ile kapitalizmin kâr maksimizasyonuna dayalı ve hiyerarşik iş bölümünü merkeze alan mantığıyla ontolojik bir karşıtlık içindedir (ILO, 2023). Bu ayrışma, Hahnel'in (2005) "katılımcı ekonomi" ve Wright'ın (2010) "gerçek ütöpik sosyalizm" yaklaşımlarıyla örtüşmekte; SSE'yi daha eşitlikçi ve demokratik bir gelecek arayışının somut bir deney alanı hâline getirmektedir. Buna karşılık pratik düzlemde SSE, UNRISD (2023) ve Hall & Soskice'in (2001) işaret ettiği üzere, piyasa başarısızlıklarını telafi eden ve özellikle kriz dönemlerinde sistemin işleyişini destekleyen işlevsel bir mekanizma olarak öne çıkmaktadır. ILO'nun 2015 tarihli ve 204 sayılı Tavsiye Kararı kapsamında SSE'ye kayıt dışı ekonominin formelleştirilmesinde atfedilen rol, bu tamamlayıcı işlevin en somut kurumsal göstergelerinden biridir.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular, SSE'nin "sistem içi onarıcı" (tamamlayıcı) rolü ile "sistem dışı dönüştürücü" (alternatif) rolü arasındaki gerilimin, birbirini dışlayan bir ikilikten ziyade, karşılıklı olarak beslenen diyalektik bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede SSE'nin ani ve devrimci bir kopuş yerine, mevcut kapitalist sistemin yapısal boşluklarına yerleşerek interstisyel bir konumdan "evrimsel bir dönüşüm" yaratma potansiyeli taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım hem politik olarak daha uygulanabilir hem de kurumsal süreklilik açısından daha sürdürülebilir bir strateji sunmaktadır.

Bununla birlikte, bu çok katmanlı rolün önemli bir risk barındırdığı da göz ardı edilmemelidir. SSE'nin yalnızca kapitalist sistemin yol açtığı sosyal sorunları geçici olarak hafifleten, "sosyal yaraları saran" pasif bir tampon mekanizmaya indirgenmesi, onun dönüştürücü kapasitesini zayıflatma tehlikesi taşımaktadır. Bu nedenle politika yapıcıların SSE'yi yalnızca kriz dönemlerinde başvurulacak bir "yedek mekanizma" olarak değil, ekonomik çeşitliliğin (economic plurality) kalıcı ve asli bir bileşeni olarak konumlandırmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, ILO normları ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG'ler) doğrultusunda SSE'nin potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirebilmesi için, yasal ve kurumsal altyapının bu yapıların özerkliğini ve demokratik işleyişini güvence altına alacak biçimde yeniden düzenlenmesi elzemdir. SSE, kapitalizmin yalnızca "vicdanı" olarak konumlandırılmakla yetinmemeli; tabana yayılan demokratik yönetim modeli ve kolektif üretim ilişkileriyle, geleceğin ekonomik ve toplumsal düzeninin inşasında kurucu bir aktör olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alston, P. (Ed.). (2005). *Labour rights as human rights*. Oxford University Press.
- Baccaro, L., & Mele, V. (2012). Pathologies of path dependency? The postwar development and reproduction of labor institutions in Italy. *World Politics*, 64(4), 594–633. <https://doi.org/10.1017/S004388711200019X>
- Biersteker, T. J. (1998). The emergence of the “strong” state and its limits. In S. Solomou (Ed.), *States and sovereignty in the global economy*.
- Boockmann, B. (2001). The effects of labor market institutions on employment.
- Deveaux, M. (2000). *Cultural pluralism and dilemmas of justice*. Cornell University Press.
- Engels, F. (1845). *The condition of the working class in England*. Otto Wigand.
- Foster, J. B. (2009). *The ecological revolution: Making peace with the planet*. Monthly Review Press.
- Gordon, D. M. (1998). Foundations of neo-classical economic theory: Critiques and alternatives. In *Contending economic theories*. Cambridge University Press.
- Hahnel, R. (2005). *Economic justice and democracy: From competition to cooperation*.
- Hahnel, R. (2013). *Economic democracy*.
- Hall, P. A., & Soskice, D. (Eds.). (2001). *Varieties of capitalism: The institutional foundations of comparative advantage*. Oxford University Press.
- Harvey, D. (2010). *The enigma of capital and the crises of capitalism*. Oxford University Press.
- Hodgson, G. M. (2021). *Capitalism, institutions, and economic change*. Edward Elgar Publishing.
- International Labour Organization. (2015). *Transition from the informal to the formal economy recommendation, 2015 (No. 204)*. ILO.
- International Labour Organization. (2023a). *World employment and social outlook: Trends 2023*. ILO.
- International Labour Organization. (2023b). *Global wage report 2022–23: The impact of inflation and COVID-19 on wages and purchasing power*. ILO.
- International Labour Organization. (2024). *Informality and global labour markets: Statistical brief*. ILO.
- Krämer, H., Dullien, S., & Horn, G. A. (2023). Social capitalism and renewed social democracy. *Journal of Economic Policy*, 45(2), 123–145.
- Marx, K. (1867). *Capital: A critique of political economy* (Vol. 1). Otto Meissner Verlag.
- OECD. (2023). *Beyond the social economy: The role of SSE in sustainable development*. OECD Publishing.
- Public Seminar. (2024, December). *Social capitalism: An alternative to neoliberalism*. <https://publicseminar.org/2024/12/social-capitalism-an-alternative-to-neoliberalism/>
- Smith, A. (1759). *The theory of moral sentiments*. A. Millar.
- United Nations General Assembly. (2023). *Social and solidarity economy* (Resolution A/RES/77/281). United Nations.
- UNRISD. (2023). *Social and solidarity economy*. United Nations Research Institute for Social Development.
- Wisman, J. D. (2003). Social economy and democratic society: Challenges and prospects. *Review of Social Economy*, 61(3), 279–302. <https://doi.org/10.1080/0034676032000107524>
- Wood, E. M. (2003). *Empire of capital*. London: Verso.
- Wright, E. O. (2010). *Envisioning real utopias*. London: Verso.
- Wright, E. O. (2013). *Alternatives to capitalism*. New York: New Left Project.